

Marta Kowalczyk-Ludzia

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Prawa i Administracji

ORCID: [0000-0002-0981-6941](https://orcid.org/0000-0002-0981-6941)

Zakres władzy rodzicielskiej w świetle karnoprawnej oceny czynu zabronionego – zagadnienia wybrane

The Scope of Parental Authority in the Light of the Criminal Law Assessment
of a Prohibited Act – Selected Issues

Streszczenie

Zapewnienie normatywnej ochrony w zakresie właściwego kształtowania relacji rodzinnych jest wyrazem korelacji prawno-społecznych norm. Działania opiekunów prawnych podjęte na rzecz „dobra dziecka” świadczą o realnym zastosowaniu wspomnianych gwarancji, a naruszenie wskazanych unormowań sankcjonowane jest w zależności od charakteru czynu zabronionego wykraczającego poza wspomniane standardy. Zważając na sytuacje, w których naruszenie wymienionego dobra prawnego realnie zagraża bezbronnym bądź nieświadomym swych uprawnień małoletnim, uzasadniona staje się konieczność podjęcia działań zaradczych w przedstawionym względzie.

Wyrazem troski ustawodawcy o realną ochronę praw małoletnich są regulacje wchodzące w zakres norm zarówno prawa karnego, jak również cywilnego. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie korelacji między destrukcyjnymi zachowaniami sprawców a ich negatywnym wpływem na kształtowanie osobowości małoletnich na tle wskazań teorii i praktyki w przedstawionym zakresie.

Słowa kluczowe

pozbawienie władzy rodzicielskiej, ograniczenie władzy rodzicielskiej, „dobro dziecka”, krzywda, znęcanie się

Abstract

Providing normative protection with regard to the proper shaping of family relations is an expression of the correlation of legal and social norms. The actions of legal guardians taken in favor of the “child’s welfare” prove the actual application of the aforementioned guarantees, and the violation of the indicated regulations is sanctioned depending on the nature of the prohibited act exceeding the aforementioned standards. Considering the situations in which the violation of the aforementioned legal interest actually threatens the defenseless or unaware of their rights, the need to take remedial measures in the presented respect becomes justified.

The legislator’s concern for the real protection of the rights of minors is reflected in the regulations falling within the scope of both criminal and civil law. The aim of this study is to present the correlation between the destructive behavior of the perpetrators and their negative impact on shaping

the personality of minors against the background of theoretical and practical indications in the presented scope.

Keywords

deprivation of parental authority, limitation of parental authority, "child's welfare", harm, abuse

Wstęp

Obserwując wzrastające w ostatnich latach nieustanne naruszenia praw dzieci (czego dowodzą chociażby statystyki policyjne), zasadne jest zwrócenie uwagi na problem związany z destrukcyjnymi zachowaniami dorosłych, realizowanymi pod pozorem sprawowania władzy rodzicielskiej.

Zważając na podjętą problematykę, w pierwszej kolejności należy uzasadnić wybór tematu i tytułu niniejszego opracowania. Przede wszystkim warto wziąć pod uwagę, że w odczuciu społecznym umyślne wyrządzanie krzywdy dzieciom słuszenie stanowi jedno z najcięższych przewinień. Zamierzone używanie „argumentu siły” wobec bezbronnych i często nieświadomych swych uprawnień małoletnich jest nie tylko działaniem wysoce nieetycznym, ale również stanowi naruszenie fundamentalnych reguł postępowania.

Analizując liczne wskazania doktryny i orzecznictwa w wymienionym zakresie, można dojść do konstatacji, iż zagadnienie jest nie tylko złożone, ale również powszechne. Zwrócenie uwagi na wymieniony problem wydaje się zatem znajdować uzasadnienie w twierdzeniu, iż kwestia krzywdzenia małoletnich jest wciąż aktualna, a także – biorąc pod uwagę destrukcyjny wpływ patologicznych zachowań na egzystowanie dzieci – dyskusyjna. Stąd też przedstawione kwestie nieustannie powinny zwracać uwagę i być weryfikowane pod względem norm zarówno społecznych, jak również prawnych.

Przedmiotem i celem niniejszego opracowania jest zaprezentowanie zagadnień związanych z zakresem sprawowania władzy rodzicielskiej ocenianej przez pryzmat popełnionych względem małoletnich czynów zabronionych. Należy poszukiwać odpowiedzi na pytanie: jaki jest sens sprawowania opieki nad dziećmi przez osoby, które dopuszczają się względem nich czynów zabronionych?

Mając powyższe na uwadze, w opracowaniu zwrócono uwagę na następujące aspekty, a mianowicie:

1. Znaczenie roli „rodziny” w ujęciu prawno-społecznych unormowań.
2. Prawne uwarunkowania dotyczące zakresu sprawowania władzy rodzicielskiej.
3. Wpływ destrukcyjnych zachowań na małoletnich – na przykładzie przestępstwa znęcania się (art. 207 k.k.).

Warto przy tym podkreślić, że problem dotyczy wielu polskich rodzin – destrukcyjne zachowania kształtują wśród małoletnich negatywne wzorce społeczne, dając tym samym „przyzwolenie” na powielenie patologicznych zachowań w przyszłości.

1. Znaczenie roli rodziny w ujęciu prawno-społecznych unormowań

Na wstępie należy podkreślić, że wychowywanie dzieci w pełnej rodzinie, w której uszanowane są wzorce pozbawione cech patologicznych, jest realną szansą na właściwie ukształtowanie osobowości dziecka.

W ujęciu normatywnym termin „rodzina” wyszczególniony został przede wszystkim na gruncie konstytucyjnym – zgodnie z art. 18 Konstytucji RP „Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”¹.

Z kolei według wskazań orzecznictwa² definicyjny zakres terminu „rodzina” bezpośrednio rozpatrywany jest na gruncie ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych³, zatem w oparciu o art. 3 pkt 16 wskazanej ustawy wspomnianą ochroną objęci są: małżonkowie, rodzice, dzieci, opiekun faktyczny dziecka oraz pozostające na utrzymaniu dzieci w wieku do ukończenia 25. roku życia, a także dziecko, które ukończyło 25. rok życia legitymujące się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności, jeżeli w związku z tą niepełnosprawnością przysługuje świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy albo zasiłek dla opiekuna, o którym mowa w ustawie z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów⁴.

Z kolei, jak słusznie zauważa S. Hypś, „rodzina, ponieważ jest wartością konstytucyjną, ale także jedyną w swoim rodzaju wspólnotą osób i niedającym się niczym zastąpić dobrem człowieka, powinna znaleźć właściwe miejsce tak w życiu społecznym, jak i w systemie ochrony prawnej”⁵.

Właściwe kształtowanie relacji rodzinnych jest nie tylko wyrazem woli ustawodawcy (art. 18 Konstytucji RP), ale także koreluje z zakresem moralno-etycznych norm przyjętych w społeczeństwie. Należy mieć zatem na względzie, iż standardy odnoszące się do zapewnienia dziecku odpowiedniej opieki oraz warunków właściwych do zaspoko-

¹ Art. 18 Konstytucji RP – tekst uchwalony przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, dalej: Konstytucja RP.

² Por. wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 11 kwietnia 2017 r., IV SA/GI 976/16, definicja terminu „rodzina”, LEX nr 2281784.

³ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, Dz. U. z 2003 r. Nr 228, poz. 2255 ze zm.

⁴ Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów, Dz. U. z 2014 r., poz. 567 ze zm.

⁵ S. Hypś, *Ochrona rodziny w polskim prawie karnym*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012, s. 9. Zob. także: M. Andrzejewski, *Prawna ochrona rodziny*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.

kojenia jego potrzeb życiowych są przedmiotem zainteresowania ustawodawcy (art. 72 Konstytucji RP w zw. z art. 95 § 3 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego⁶).

Kreowanie wskazanych relacji bezpośrednio obliguje do podjęcia przez dorosłych takich działań, które będą bezpośrednio ukierunkowane na „dobro dziecka”.

Podkreślić należy w tym miejscu, że definicyjny zakres wskazanego terminu nie został jednoznacznie określony. Zważając na poglądy doktryny i orzecznictwa w przedstawionym względzie, należy podkreślić, że nie ma ustawowej definicji zwrotu „dobro dziecka”. Wypełnienie jego znaczenia powinno być dokonywane w konkretnych okolicznościach faktycznych – każdorazowo należy mieć na względzie szczególną sytuację, w której znalazło się dziecko, a zwłaszcza taką, która wymagałaby ingerencji sądu. „Wyszczególnić należy uprawnienie do ochrony życia i zdrowia oraz wszelkich działań ze strony innych, które powinny zapewnić warunki do spokoju, prawidłowego, niezakłóconego rozwoju, poszanowania godności i udziału w procesie decydowania o jego sytuacji oraz zaznaczyć, że jest to zbiór niewyczerpany”⁷.

Przykładem takich wartości, które należy wzmacniać, kształtując osobowość małoletnich, jest m.in. właściwe ugruntowanie więzi emocjonalnych między dzieckiem a jego najbliższymi. Podkreśla się bowiem, że „Szczególna więź emocjonalna pomiędzy członkami najbliższej rodziny, a zwłaszcza więź rodziców z dzieckiem, pozostaje pod ochroną prawa jako dobro osobiste (art. 23–24, art. 448 k.c.)”⁸.

Szeroki zakres znaczeniowy wskazanego terminu powoduje, że działania dorosłych ukierunkowane względem dzieci każdorazowo powinny być w procesach sądowych weryfikowane z należytą starannością. Na tle niejednoznacznie określonych kryteriów ocennych, odnośnie do działań podjętych na rzecz „dobra dziecka”, formułują się pytania o standardy zachowań co do właściwego kształtowania relacji rodzinnych, zapewnienia „usprawiedliwionych potrzeb” egzystowania dziecka itp.

Prawne wytyczne w tym zakresie określone są bardzo ogólnie, co implikuje powstanie wielu kryteriów ocennych odnośnie do prezentowanych względem dzieci zachowań⁹.

⁶ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 ze zm., dalej k.r.o.

⁷ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2016 r., II CA 1/16, OSNC 2017/7-8/90.

⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 stycznia 2016 r., VI ACa 1405/14, Wiąż rodzinna jako dobro osobiste. Zadośćuczynienie pieniężne na rzecz rodziców upośledzonego dziecka, opublikowano: OSP 2017/4/42.

⁹ Tytułem przykładu należy wskazać, że „przez usprawiedliwione potrzeby rozumie się nie tylko te elementarne polegające na zapewnieniu minimum egzystencji, chodzi bowiem o stworzenie uprawnionemu normalnych warunków bytowania, odpowiadających jego wiekowi, stanowi zdrowia i innym okolicznościom konkretnej sprawy, jeżeli uprawniony nie może zaspokoić swoich potrzeb własnymi siłami” – teza IV wytycznych Sądu Najwyższego z 1987 r., art. 133, Nb 3. Por. K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 1020-1021, cyt. za: J. Gwiazdomor-

Jednakże niepodważalne jest, iż zachowania dorosłych, które przeczą prawnym i etycznym standardom, będą sankcjonowane. Należy tu zatem podkreślić zakres uregulowania z art. 43c k.k. wskazującego na obowiązek sądu karnego dotyczący zawiadomienia właściwego sądu rodzinnego „o zdarzeniach uzasadniających pozbawienie lub ograniczenie praw rodzicielskich i opiekuńczych, w razie popełnienia przestępstwa na szkodę małoletniego lub we współdziałaniu z nim”¹⁰. Efektem zastosowania wymienionego unormowania jest zainspirowanie sądu opiekuńczego do podjęcia działań zmierzających do wnikliwego sprawdzenia zasadności i zakresu sprawowania władzy rodzicielskiej¹¹.

Podsumowując zatem tę część rozważań, można stwierdzić, iż egzystowanie w rodzinie kształtuje osobowość małoletnich, a wzorce wyniesione z jej funkcjonowania niewątpliwie wpłyną na relacje społeczne, które dziecko będzie zawierało w przyszłości.

Niedookreślenie terminu „dobro dziecka” implikuje wiele wątpliwości interpretacyjnych, zatem w rodzinach powielających wzorzec patologiczny niejednokrotnie pojęcie to będzie rozumiane opatrnie.

Niewątpliwie standardy prawne definiujące pojęcie „rodziny” w sensie instytucjonalnym odzwierciedlają zapatrywania społeczne w zakresie zasadności ochrony praw członków rodziny, w tym zwłaszcza uprawnień małoletnich. Stąd też zrozumiała reakcja ustawodawcy sankcjonująca działania wykraczające poza wspomniany model.

2. Prawne uwarunkowania dotyczące zakresu sprawowania władzy rodzicielskiej

Niemożliwość osobistego załatwiania swych spraw przez małoletnich uzasadnia występowanie opiekunów prawnych w roli reprezentantów dziecka. Konstatując zatem, można stwierdzić, że „ogół związanych z tym obowiązków i uprawnień rodziców składa się na szczególny stosunek prawny, jaki istnieje między rodzicami a dzieckiem, i jest dość powszechnie nazywany władzą rodzicielską. Kodeks rodzinny i opiekuńczy nie zawiera definicji władzy rodzicielskiej, najogólniej jednak można powiedzieć, że władza ta to zespół obowiązków i praw rodziców względem małoletniego dziecka, mają-

ski, *Treść i zakres obowiązku alimentacyjnego*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1975, t. VII, s. 20, s. 1021, cyt. za: teza IV wytycznych Sądu Najwyższego z 1987 r., art. 133, Nb 3.

¹⁰ R.A. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017, s. 391, cyt. za: A. Kania, *Prawnokarna regulacja zawiadomienia sądu rodzinnego w trybie art. 43c k.k. – uwagi de lege lata oraz de lege ferenda. Część I*, s. 79, <https://pk.gov.pl/wp> [dostęp: 20.08.2019].

W tym miejscu należy także zwrócić uwagę na poprzednie brzmienie wskazanej regulacji – art. 41 k.k. z 1969 r. uprawniał sąd do orzeczenia w zakresie pozbawienia praw rodzicielskich lub opiekuńczych, co obejmowało także utratę zdolności do ich uzyskania w okresie trwania pozbawienia praw – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94, dalej k.k.; zob. także: A. Kania, *op. cit.*

¹¹ Por. *ibidem*.

cych na celu zapewnienie mu należytej pieczy i strzeżenia jego interesów”¹². Fundamentalną funkcją wynikającą z możliwości sprawowania władzy rodzicielskiej jest funkcja ochronna względem dziecka¹³ – stąd uzasadnia się, że „obecnie KRO podobnie jak przeważająca część współczesnych ustawodawstw hołduje koncepcji, według której władza rodzicielska stanowi pieczę wykonywaną w interesie dziecka, a więc dobro dziecka stanowi nadrzędne wskazanie, które przede wszystkim rozstrzyga o treści, jak też wykonywaniu władzy rodzicielskiej”¹⁴.

Jednakże sprawowanie władzy rodzicielskiej nie jest wyłącznie wyrazem prawnie ukształtowanych uregulowań. Powstanie i podtrzymywanie więzi rodzinnej między osobami najbliższymi należą do nadrzędnych wartości istniejących także w zakresie norm społecznych. Odpowiednie formowanie relacji rodzinnych sprzyja także realizacji funkcji rodziny, zwłaszcza funkcji opiekuńczej „polegającej na zapewnieniu pieczy nad niesamodzielnymi członkami rodziny (małoletnie dzieci i osoby dorosłe, lecz z powodu podeszłego wieku lub niepełnosprawności potrzebujące pomocy)”¹⁵.

Zasadnie interpretuje się zatem, że „Rodzina jest w tym procesie pierwszym wzorcem współżycia społecznego. Od atmosfery w niej panującej, wzajemnego poszanowania i solidarności jej członków, zależy przede wszystkim prawidłowe kształtowanie się charakteru i osobowości dziecka oraz – gdy dorośnie – jego postawa w stosunkach międzyludzkich, decydujących w znacznym stopniu o jakości życia”¹⁶.

Więzi rodzinne kształtowane wśród najbliższych sobie osób wzmacniają nie tylko osobowościowy rozwój dziecka, ale uczą także powielania pewnych schematów zachowań w przyszłości.

Należy podkreślić, że „Wskazane dobro osobiste, podobnie jak inne wartości wymienione w art. 23 k.c., jest nierozzerwanie związane z istotą osoby fizycznej jako podmiotu prawa. W każdym człowieku tkwi prawo do więzi rodzinnych z najbliższymi. Do powstania takiego dobra osobistego nie jest wystarczające samo posiadanie rodziców, lecz nawiązanie silnej więzi z ojcem lub matką, do wystąpienia której zazwyczaj niezbędne jest wspólne doświadczenie życia rodzinnego, jak również szczególny rodzaj świadomości istnienia takiej więzi oraz wola jej zachowania na przyszłość”¹⁷.

¹² K. Pietrzykowski (red.), *op. cit.*, s. 776. Por. m.in. K. Jagielski, *Istota i treść władzy rodzicielskiej*, „Studia Cywilistyczne” 1963, t. III, s. 101. B. Dobrzański, [w:] *Komentarz KRO*, 1975, s. 658.

¹³ Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1952 r., C 487/52, LEX nr 1634383.

¹⁴ K. Pietrzykowski (red.), *op. cit.*, s. 776.

¹⁵ T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018, s. 5.

¹⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r. w sprawie prawnokarnej ochrony rodziny, VI KZP 13/75, OSNKW 1976/7–8/86.

¹⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 grudnia 2017 r., V ACa 200/17, Poczucie więzi rodzinnych między rodzicami a dziećmi, LEX nr 2436622.

Podleganie wspomnianym standardom implikuje wzmożenie działań ochronnych, zwłaszcza w przypadku naruszenia (zagrożenia) wskazanych norm prawno-społecznych. Stąd też uzasadnienie znajdują unormowania odnoszące się do możliwości ograniczenia władzy rodzicielskiej (art. 107 § 1 i 2 k.r.o.) albo jej pozbawienia (art. 111 k.r.o.) w przypadku realnego zagrożenia „dobra” małoletnich, a także obligatoryjne skierowanie wiadomości sądu rodzinnego przez sąd karny w razie stwierdzenia celowości pozbawienia lub ograniczenia oskarżonemu praw rodzicielskich lub opiekuńczych. Wspomniane zawiadomienie stanowi dla sądu opiekuńczego podstawę do wszczęcia postępowania (art. 570 kodeksu prawa cywilnego)¹⁸.

W literaturze przedmiotu podkreśla się, że „wydanie przez sąd zarządzenia na podstawie art. 109 § 1 KRiO ma doprowadzić do usunięcia zagrożenia dobra dziecka. Celem ograniczenia władzy rodzicielskiej jest bowiem skorygowanie sytuacji w rodzinie. Ze względu na tak określony cel, istotną cechą tej formy ingerencji w sferę władzy rodzicielskiej jest jej tymczasowość, która ma szczególne znaczenie w przypadkach ograniczenia władzy rodzicielskiej w formie umieszczenia dziecka poza rodziną (art. 109 § 2 pkt 5 KRiO)”¹⁹.

Z kolei pozbawienie władzy rodzicielskiej ujęte w art. 111 k.r.o. upoważnia sąd opiekuńczy do wydania takiego orzeczenia na skutek „trwałej przeszkody, nadużywania władzy rodzicielskiej lub rażącego zaniedbywania swoich obowiązków względem dziecka lub też stwierdzenia braku ustania przyczyn określonych w art. 109 § 2 pkt 5 KRiO”²⁰.

Bazując na wspomnianych przesłankach, zasadnie argumentuje się w orzecznictwie, iż „Pozbawienie władzy rodzicielskiej to najsurowszy środek ingerencji sądu, który można zastosować dopiero wówczas, gdy stosowane dotychczas łagodniejsze środki okazały się nieskuteczne lub gdy w okolicznościach danego wypadku jest oczywiste, że stosowanie łagodniejszych środków jest niecelowe”²¹.

Można zatem uogólnić, że ograniczenie bądź pozbawienie władzy rodzicielskiej następuje w przypadku wykazania takich zachowań prawnych opiekunów, które świadczą o zagrożeniu „dobra dziecka”, a stopień tego zagrożenia przesądza o zakwalifikowaniu tychże do wyznaczenia zakresu sprawowanej władzy rodzicielskiej²². Na tej podsta-

¹⁸ Por. R.A. Stefański, *op. cit.*, s. 1303.

¹⁹ T. Smoczyński, *op. cit.*, s. 278.

²⁰ Por. art. 111 k.r.o.

²¹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1997 r., III KKN 122/97, Pozbawienie władzy rodzicielskiej z powodu rażącego zaniedbania obowiązków względem dziecka, LEX nr 1402785.

²² Zgodnie ze wskazaniami orzecznictwa w tym względzie postuluje się: „Dokonując wykładni przepisu art. 111 § 1 k.r.o., trzeba mieć na uwadze, że do pozbawienia władzy rodzicielskiej upoważniają sąd tylko takie zaniedbania obowiązków względem dziecka, które mogą być ocenione jako rażące. Muszą to być poważne zaniedbania bądź zaniedbania o mniejszej wadze, które nabierają cech niepoprawności i uporczywości. W przepisie art. 111 § 1 k.r.o. chodzi o zaniedbania rodziców, które cechuje uporczywość, niepoprawność i nasilenie złej woli. Zaniedbania o mniejszym ciężarze, nieosiągające takich cech, uzasadniają jedynie

wie uzasadnia się, że „[...] na sąd został nałożony obowiązek podejmowania działań o charakterze profilaktycznym i prewencyjnym już w momencie pojawienia się zagrożenia dobra dziecka, a nie tylko wtedy, gdy zostanie ono naruszone”²³.

Przykładem świadczącym o rażącym wykonywaniu rodzicielskich obowiązków jest popełnienie względem osób najbliższych przestępstwa znęcania się (art. 207 kodeksu karnego) – realnemu zagrożeniu podlega wówczas nie tylko osobowościowy rozwój dziecka, ale istnieje także ryzyko rozpadu rodziny w sensie instytucjonalnym.

3. Wpływ destrukcyjnych zachowań dorosłych na małoletnich – na przykładzie przestępstwa znęcania się (art. 207 k.k.)

Poszanowanie życia prywatnego oraz rodzinnego wpisane jest w zakres zarówno polskich, jak również zagranicznych regulacji prawnych. Tytułem przykładu można zaznaczyć, że wskazane unormowania akcentowane są na gruncie prawa międzynarodowego. Według art. 8 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności podkreśla się, że „Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji”²⁴. Z kolei art 7 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej podkreśla, iż „Każdy ma prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego, domu i komunikowania się”²⁵. Natomiast zważając na zakres polskich konstytucyjnych unormowań, należy podkreślić szczególną dbałość o szeroko rozumiane „dobro Rodziny”²⁶.

Biorąc pod uwagę powyższe wartości, należy stwierdzić, że akceptacja zachowań patologicznych przeczy zarówno ustawowo określonym normom prawnym, jak również porządkowi społecznemu – stąd też stwierdza się, że „prawo wprawdzie gwarantuje rodzinie ochronę jej prywatności, lecz prawo do prywatności życia rodzinnego nie obejmuje prawa do maltretowania członków rodziny”²⁷.

Jednym z rażących przykładów obrazujących rozłam rodziny jest popełnianie przestępstwa „znęcania się” (art. 207 k.k. w zw. art. 31 ust. 3 Konstytucji). Wspomnia-

wydanie odpowiednich zarządzeń przewidzianych w art. 109 k.r.o.” – postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1997 r., III CKN 122/97, Pozbawienie władzy rodzicielskiej z powodu rażącego zaniedbania obowiązków względem dziecka, LEX nr 1402785.

²³ Wyrok Sądu Rejonowego w Tczewie z dnia 18 stycznia 2018 r., III RC 226/17, LEX nr 2507857.

²⁴ Art. 8 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., zmienionej następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełnionej Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284).

²⁵ Art. 7 w zw. z art 24 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz. U. UE C 326/02 z 26.10.2012 r., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/pl/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT> [dostęp: 4.01.2021]).

²⁶ Art. 18 i art. 71 Konstytucji RP.

²⁷ E. Pływaczewski, G.B. Szczygieł, *Kryminologiczne i prawno-karne aspekty przemocy w rodzinie*, [w:] F. Lempa, S. Tafaro (red.), *Rodzina i społeczeństwo wczoraj i dziś*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2006, s. 188.

ny czyn definiuje się jako „[...] działanie lub zaniechanie, polegające na umyślnym zadawaniu bólu fizycznego lub dolegliwych cierpień moralnych, powtarzającym się albo jednorazowym, lecz intensywnym i rozciągniętym w czasie”²⁸. Jednocześnie działania oprawcy skierowane są najczęściej przeciw osobom najbliższym (art. 115 § 11 k.k.)²⁹. Działania o takim charakterze stanowią podstawę do wykazania naruszeń w zakresie prawidłowego wykonywania rodzicielskich obowiązków, uzasadniają one zatem – w konsekwencji – wszczęcie postępowań odnośnie do ograniczenia bądź pozbawienia władzy rodzicielskiej.

Istota przestępstwa znęcania się polega na zachowaniu się sprawcy jakościowo innym od zwyczajnego znieważenia lub naruszenia nietykalności cielesnej osoby pokrzywdzonej. O uznaniu za „znęcanie się” zachowania sprawiającego cierpienie psychiczne ofiary powinna decydować ocena obiektywna, a nie subiektywne odczucie pokrzywdzonego. Za znęcanie się nie można uznać zachowania sprawcy, które nie powoduje u ofiary poważnego cierpienia moralnego ani w sytuacji, gdy między osobą oskarżoną a pokrzywdzoną dochodzi do wzajemnego „znęcania się”³⁰.

Przestępstwo określone w art. 207 § 1 k.k. może być popełnione umyślnie, zazwyczaj w zamiarze bezpośrednim³¹. Przesądza o tym znamię intencjonalne „znęca się”, charakteryzujące szczególne nastawienie sprawcy. „Pojęcie «znęcanie się» na gruncie art. 207 k.k. zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się ona przeciwstawić lub może to uczynić w niewielkim stopniu”³².

Dla porządku rozważań należy nadto nadmienić, że „typem kwalifikowanym przewidzianym w art. 207 § 2 k.k. jest znęcanie się połączone ze szczególnym okrucieństwem. Druga, kwalifikowana postać znęcania się polega na znęcaniu się, którego następstwem jest targnięcie się pokrzywdzonego na własne życie (art. 207 § 3 k.k.).

²⁸ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r., VI KZP 13/75, OSNKW 1976, Nr 7-8, poz. 86. Zob. także: wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2016 r., II AKa 1/16, Znęcanie się a zachowania obronne pokrzywdzonego, LEX nr 2025618; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2015 r., I KZP 1/15, Zachowania naruszające dobra prawne więcej niż jednego członka rodziny jako działania stanowiące jedno przestępstwo znęcania się. Granice skargi oskarżyciela a zmiany opisu czynu przypisanego oskarżonemu w postaci przestępstwa znęcania poprzez rozszerzenie kręgu pokrzywdzonych, OSNKW 2015/5/41.

²⁹ Por. wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 18 stycznia 2019 r., III K 93/18, LEX nr 2621536, „Pojęcie znęcania się zawiera w sobie istnienie przewagi sprawcy nad osobą pokrzywdzoną, której nie może się przeciwstawić lub może to uczynić w niewielkim stopniu”.

³⁰ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2003 r. IV KKN 312/99, LEX nr 77436.

³¹ Por. wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 5 października 2018 r., IV Ka 770/18, LEX nr 2583212 – „Nie można bowiem znęcać się nad kimś nieumyślnie, a przy tym należy precyzyjnie oddzielić nieumyślność, zwłaszcza świadomą, od zamiaru ewentualnego”. Zob. także: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 r., III KK 157/17, Znęcanie się w zamiarze ewentualnym, LEX nr 2329441.

³² Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1990 r., V KRN 96/90, OSP 1992/4/78.

Przypisanie sprawcy tego przestępstwa wymaga ustalenia związku przyczynowego między znęcaniem się i skutkiem w postaci usiłowania samobójstwa³³.

Nadto warto także podkreślić zmiany wprowadzone ustawą z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego³⁴. Wprowadzono w nich obostrzenia w zakresie wymierzenia sankcji karnych wobec osób znęcających się psychicznie lub fizycznie nad osobami nieporadnymi ze względu na ich wiek, stan psychiczny lub fizyczny.

Zważając zatem zarówno na sposób działania sprawcy, jak również na konsekwencje wskazanego czynu przestępczego, należy podkreślić, że ograniczenie albo pozbawienie władzy rodzicielskiej ze względu na krzywdę wyrządzaną małoletnim jest zasadnym działaniem ustawodawcy w zakresie zapewnienia realnej ochrony ich uprawnień³⁵.

Analizując statystyki z ostatnich kilku lat, można stwierdzić, że problem odnoszący się do przestępczości przeciwko rodzinie w dalszym ciągu zachowuje swoją aktualność. Egzemplifikacją tegoż są dane statystyczne opracowane przez Komendę Główną Policji – wynika z nich m.in., że w 2019 r. liczba osób pokrzywdzonych przestępstwami związanymi z przemocą w rodzinie wynosiła 88 032, z kolei w 2018 r. zostały stwierdzone 88 133 przypadki, a w 2017 r. odnotowano ok. 92 529 takich sytuacji³⁶.

Świadectwem istnienia nieprawidłowości w rodzinie jest także wdrożenie procedury „Niebieska Karta”. Wskazaną procedurę stosuje się zwłaszcza, gdy powzięto w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych podejrzenie stosowania przemocy wobec członków rodziny lub w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub przez osobę będącą świadkiem przemocy w rodzinie³⁷.

³³ L. Gardocki, *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2015, s. 283. Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2007 r., IV KK 274/07, LEX nr 322855. W tezie niniejszego postanowienia podkreślono m.in., iż: „Ustalono ponad wszelką wątpliwość, że czynnikiem decydującym o podjęciu przez pokrzywdzoną E. M. decyzji o targnięciu się na własne życie (przystąpiła wszak do realizacji zamiaru samobójczego) było znęcanie się nad nią skazanego, który skutek w postaci usiłowania zadania sobie śmierci przez córkę co najmniej mógł przewidzieć (art. 9 § 3 k.k.)”.

³⁴ Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2017 r., poz. 773.

³⁵ Zob. także: K. Siwek, *W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 11, s. 72 i n.; M. Kowalczyk-Ludzia, *Psychologiczne i prawne płaszczyzny oceny zachowań dziecka będącego ofiarą czynu zabronionego – zagadnienia wybrane*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2018, z. 2(30), s. 31 i n.; J. Kosonoga, *Komentarz do art. 207 k.k.*, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wydanie 22, Warszawa 2018.

³⁶ Por. Przemoc w rodzinie, statystyka, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 20 marca 2019].

³⁷ Por. art. 9 d pkt 4 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. z 2005 r. Nr 180, poz. 1493 ze zm. Zob. także: rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz. U. z 2011 r. Nr 209, poz. 1245 ze zm.

Zważając na liczbę i powtarzalność wskazanych czynów, należy stwierdzić, że dewiacyjnymi zachowaniami sprawców dotkniętych jest wiele rodzin, co tym bardziej uzasadnia podjęcie działań mających na celu ochronę bezbronnym małoletnich³⁸. Trudno bowiem akceptować, aby małoletni bezkarnie poddawani byli takim działaniom sprawcy, jak m.in. popychanie, targanie za włosy, duszenie, molestowanie seksualne, wykręcanie rąk, rzucanie na ścianę itp.³⁹

Jak wskazują statystyki, przykładów wskazujących na destrukcyjne zachowania sprawców przestępstwa znęcania się nie brakuje. Dla zobrazowania problemu można w tym miejscu zaprezentować fragmenty kilku losowo wybranych spraw karnych⁴⁰.

Opracowano następujące kazusy:

1. Sprawa z art. 207 § 1 k.k. Odnośnie do interpretacji zachowań ojca wobec małoletnich ustalono m.in., że: dzieci zeznały, iż „rozwód rodziców to świetna decyzja, bo boją się ojca i nie chcą z nim przebywać”⁴¹.
2. Sprawa z art. 207 § 1 k.k. W uzasadnieniu wyroku skazującego – odnośnie do sytuacji rodzinnej – podkreślano m.in.: „Podstawami dowodowymi, na jakich oparto się ustalając stan faktyczny są zeznania pokrzywdzonej – opisywała w sposób logiczny byłego konkubenta, wyjaśniając, że oskarżony używał przemocy wobec konkubiny i dzieci, co potwierdzają zeznania innych świadków. Kolejnym dowodem potwierdzającym wersję pokrzywdzonej są wyjaśnienia samego oskarżonego. W swojej wersji wydarzeń oskarżony stwierdził, że próbował całą winę za sytuację w rodzinie skierować na pokrzywdzoną – która miała prowokować awantury w odpowiedzi na jego «niewinne» nadużycia alkoholu”⁴².
3. Sprawa m.in. z art. 207 § 1 k.k. W akcie oskarżenia odnotowano, że „podejrzany znęcał się nad żoną i dziećmi, wszczynał awantury w stanie nietrzeźwości, wyzywał słowami wulgarnymi i obelżywymi, poniżał, groził pozbawieniem życia i zdrowia, niszczył wyposażenie mieszkania, szarpał i bił po całym ciele”⁴³.

Jak wynika z przeglądu przedstawionych wyżej spraw, zachowania prezentowane przez sprawców („dzieci boją się ojca” – kazus nr 1, „używał przemocy, będąc pod wpływem alkoholu” – kazus nr 2, „wyzywał, poniżał, groził pozbawieniem życia, wszczynał awantury, szarpał, bił po całym ciele” – kazus nr 3) bezsprzecznie wskazu-

³⁸ Por. M. Aloia, *Czego dzieci nie powiedzą. Różne oblicza przemocy*, [w:] T. Kaczmarek, M. Filipowska-Tuthill, J. Żylińska (red.), *Ochrona prawna pokrzywdzonego*, Wyższa Szkoła Prawa im. Heleny Chodkowskiej, Wrocław 2017, s. 463 i n.

³⁹ Por. R.A. Stefański, *op. cit.*, s. 1303.

⁴⁰ Wnioski z analizowanych w latach 2015-2016 w II oraz VII Wydziale Karnym Sądu Rejonowego w Olsztynie spraw mają charakter poglądowy, a ich celem jest zaakcentowanie negatywnych następstw, jakie implikują patologiczne zachowania sprawców przestępstwa znęcania się na osobowościowy rozwój dzieci.

⁴¹ Akta sądu Rejonowego w Olsztynie, sygn. II K 348/12.

⁴² Por. wyrok Sądu Rejonowego w Olsztynie, II K 608/12.

⁴³ Akta Sądu Rejonowego w Olsztynie, sygn. VII K115/12.

ją na znaczące przekroczenie granic w zakresie właściwego wykonywania rodzicielskich obowiązków – uzasadnione są zatem powodyawnioskowania o ograniczenie bądź pozbawienie władzy rodzicielskiej wobec krzywdzonych dzieci.

Negatywne następstwa destrukcyjnych zachowań wydają się oczywistą podstawą do ograniczenia bądź pozbawienia władzy rodzicielskiej – co jest w pełni uzasadnione zarówno z prawnego, jak również moralnego punktu widzenia⁴⁴.

4. Podsumowanie

Gwarancyjny charakter działań zaradczych na rzecz eliminacji zagrożeń związanych z naruszeniem „dobra dziecka” przedstawia art. 109 § 2 k.r.o. Zgodnie z treścią wskazanego unormowania, sąd opiekuńczy może w szczególności:

- 1) zobowiązać rodziców oraz małoletniego do określonego postępowania, w szczególności do pracy z asystentem rodziny, realizowania innych form pracy z rodziną, skierować małoletniego do placówki wsparcia dziennego;
- 2) określić, jakie czynności nie mogą być przez rodziców dokonywane bez zezwolenia sądu, albo poddać rodziców innym ograniczeniom, jakim podlega opiekun;
- 3) poddać wykonywanie władzy rodzicielskiej stałemu nadzorowi kuratora sądowego;
- 4) skierować małoletniego do organizacji lub instytucji powołanej do przygotowania zawodowego albo do innej placówki sprawującej częściową pieczę nad dziećmi;
- 5) zarządzić umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka albo w instytucjonalnej pieczy zastępczej albo powierzyć tymczasowo pełnienie funkcji rodziny zastępczej małżonkom lub osobie, niespełniającym warunków dotyczących rodzin zastępczych, w zakresie niezbędnych szkoleń, określonych w przepisach o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej albo zarządzić umieszczenie małoletniego w zakładzie opiekuńczo-leczniczym, w zakładzie pielęgnacyjno-opiekuńczym lub w zakładzie rehabilitacji leczniczej⁴⁵.

Jednakże podejmowanie działań zaradczych w przedstawionym względzie każdorazowo powinno uzasadniać przekonanie, iż „dobro dziecka” zostało zagrożone (naruszone). Należy przy tym podkreślić, zachowując kompletność rozważań, że niedookreślony charakter kryteriów odnoszących się do mierników ocen naruszenia dóbr osobistych

⁴⁴ Por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 listopada 2017 r., II AKa 348/17, Wymiar kary za maltretowanie własnego dziecka zakończone jego śmiercią, LEX nr 2466229, zgodnie z którym: „Umyślne znęcanie się nad małym dzieckiem, umyślne spowodowanie u niego ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, wreszcie nieumyślne doprowadzenie do jego śmierci, są przestępstwami w odczuciu społecznym najcięższymi”.

⁴⁵ Art. 109 § 2 pkt 5 k.r.o.

(w tym do sprecyzowania pojęcia wyrządzonej w danym przypadku krzywdy) skłania do indywidualnej analizy każdego przypadku.

Zasadnie przyjmuje się zatem w orzecznictwie, iż „Przy ocenie naruszenia dóbr osobistych należy brać pod uwagę obiektywne mierniki kreowane przez poglądy rozsądnych i uczciwie myślących ludzi, a także opinię społeczną, podczas gdy odbiegające od tej oceny indywidualne odczucia pokrzywdzonego mogą mieć znaczenie jedynie dla określenia rozmiaru (stopnia) naruszenia dobra osobistego i dla zastosowania odpowiednich środków ochrony”⁴⁶.

Jeśli przyjąć, że dokonując oceny popełnionego czynu, należy uwzględnić motywację i sposób zachowania się sprawcy, zwłaszcza w razie popełnienia przestępstwa na szkodę osoby nieporadnej ze względu na wiek lub stan zdrowia, popełnienie przestępstwa wspólnie z nieletnim, rodzaj i stopień naruszenia ciężących na sprawcy obowiązków, rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa, właściwości i warunki osobiste sprawcy, sposób życia przed popełnieniem przestępstwa i zachowanie się po jego popełnieniu, a zwłaszcza staranie o naprawienie szkody lub zadośćuczynienie w innej formie społecznemu poczuciu sprawiedliwości, a także zachowanie się pokrzywdzonego (art. 53 § 2 k.k.), to sprecyzowanie wskazanych uwarunkowań określi jednocześnie stopień zagrożenia „dobra dziecka” w konkretnym przypadku.

Należy podkreślić, że istotą kwalifikacji podjętych przez sprawcę działań w poczet znamion przestępstwa znęcania się jest powtarzalność patologicznych zachowań. Jeśli bowiem przyjąć, że „Przestępstwo znęcania jest skonstruowane jako działanie powtarzane przez sprawcę w przedziale czasu. Poza szczególnym przypadkiem, dopiero suma zachowań decyduje o wyczerpaniu znamion przestępstwa z art. 207 § 1 k.k.”⁴⁷, to podkreślenia wymaga, że „dobro dziecka” w takich przypadkach znajduje się w permanentnym zagrożeniu.

Zasadność przyjęcia przedstawionej argumentacji zarysowuje się w praktyce – odnosząc powyższe chociażby do przedstawionych kazusów (co wynika m.in. z wyjaśnień oskarżonego: „Czasami ja wszczynałem awantury z błahego powodu lub bez powodu” – kazus nr 3), należy podkreślić, że powtarzalność destrukcyjnych zachowań sprawców nie sprzyja zachowaniu standardów odnoszących się do prawowitej ochrony praw dzieci.

Zważając na wskazania doktryny i orzecznictwa w przedstawionym zakresie, trzeba zaznaczyć, że deklaracje zmiany patologicznych zachowań są niewystarczającą gwarancją realizacji standardów na rzecz „dobra dziecka”. Zatem „Jeżeli zachowanie które-

⁴⁶ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 10 marca 2016 r., I ACa 1018/15, Mierniki oceny naruszenia dóbr osobistych, LEX nr 2020039.

⁴⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 września 2014 r., II AKa 121/14, Strona podmiotowa przestępstwa z art. 258 § 1 k.k. Przestępstwo znęcania a powtarzalność działań podejmowanych przez sprawcę, LEX nr 1602862.

goś z rodziców zagraża dobru dziecka, to przy podejmowaniu decyzji o przyznaniu mu władzy rodzicielskiej, sąd powinien kierować się przede wszystkim tym, co będzie służyć rzeczywistemu dobru małoletniego, a nie deklaracjami i intencjami ze strony tego rodzica”⁴⁸.

Podkreśla się nadto, iż interpretacja normy art. 109 k.r.o. odnosi się także do zapewnienia realnej pomocy takim rodzicom, którzy także doświadczają krzywd ze strony swoich oprawców – stąd postuluje się, że „celem ograniczenia władzy rodzicielskiej jest nie tylko ochrona dziecka, lecz także niesienie pomocy rodzicom dla właściwego wykonywania tej władzy”⁴⁹.

Możliwość ograniczenia władzy rodzicielskiej lub całkowitego jej pozbawienia na wskazanej podstawie umożliwia przyznanie większej decyzyjności w kwestiach dotyczących rozwoju dziecka dla tego z rodziców, który dokłada wszelkich starań do jego należytego wychowania.

Jeśli przyjąć słuszne założenie, iż „znęcanie się jest przestępstwem umyślnym, może więc być popełnione w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym”⁵⁰, to naganność takiego postępowania uzasadnia ochronę praw małoletnich poprzez ograniczenie bądź pozbawienie władzy rodzicielskiej tego z rodziców, który to dobro często i świadomie w ten sposób narusza.

Bibliografia

Źródła prawa

Konstytucja RP – tekst uchwalony przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483.

Karta praw podstawowych Unii Europejskiej, Dz. U. UE C 326/02 z 26.10.2012 r.

Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności z dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz. U. z 2017 r., poz. 773 ze zm.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, Dz. U. z 2003 r. Nr 228, poz. 2255 ze zm.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.

Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny, Dz. U. z 1969 r. Nr 13, poz. 94.

⁴⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 września 2018 r., I ACa 232/18, Znaczenie deklaracji małżonka, winnego rozkładu pożycia małżeńskiego, o chęci przyczyniania się do wychowania dzieci, dla przyznania mu pełnej władzy rodzicielskiej, LEX nr 2615873. Zob. także: postanowienie Sądu Rejonowego dla miasta stołecznego w Warszawie z dnia 15 stycznia 2019 r., VI Nsm 1335/18, LEX nr 2612115.

⁴⁹ K. Pietrzykowski, *op. cit.*, s. 839, zob. orzeczenie SN z dnia 28 kwietnia 2000 r., II CKN 452/00, Legalis; orzeczenie SN z dnia 13 września 2000 r., II CKN 1141/00, Legalis.

⁵⁰ L. Gardocki, *op. cit.*, s. 283.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 1964 r. Nr 9, poz. 59 ze zm.
Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz. U. z 2011 r. Nr 209, poz. 1245 ze zm.

Literatura

- Aloia M., *Czego dzieci nie powiedzą. Różne oblicza przemocy*, [w:] T. Kaczmarek, M. Filipowska-Tuthill, J. Żylińska (red.), *Ochrona prawna pokrzywdzonego*, Wyższa Szkoła Prawa im. Heleny Chodkowskiej, Wrocław 2017.
- Andrzejewski M., *Prawna ochrona rodziny*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Gardocki L., *Prawo karne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2015.
- Gwiazdomorski E.J., *Treść i zakres obowiązku alimentacyjnego*, „Krakowskie Studia Prawnicze” 1975, t. VII.
- Hypś S., *Ochrona rodziny w polskim prawie karnym*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
- Kosonoga J., *Komentarz do art. 207 k.k.*, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 22, Warszawa 2018.
- Kowalczyk-Ludzia M., *Psychologiczne i prawne płaszczyzny oceny zachowań dziecka będącego ofiarą czynu zabronionego – zagadnienia wybrane*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2018, z. 2(30).
- Pietrzykowski K. (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Pływaczewski E., Szczygieł G.B., *Kryminologiczne i prawno-karne aspekty przemocy w rodzinie*, [w:] F. Lempa F., S. Tafaro (red.), *Rodzina i społeczeństwo wczoraj i dziś*, Wydawnictwo Temida 2, Białystok 2006.
- Siwek K., *W sprawie skutkowego charakteru przestępstwa znęcania*, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 11.
- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018.
- Stefański R.A., *Kodeks karny. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.

Internet

- Kania A., *Prawnokarna regulacja zawiadomienia sądu rodzinnego w trybie art. 43c k.k. – uwagi de lege lata oraz de lege ferenda. Część I*, <https://pk.gov.pl/wp> [dostęp: 20.08.2019].
- Przemoc w rodzinie, statystyka, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przemoc-w-rodzinie/50863,Przemoc-w-rodzinie.html> [dostęp: 4.10.2020].

Orzecznictwo

- Wyrok Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 18 stycznia 2019 r., III K 93/18, LEX nr 2621536.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 5 października 2018 r., IV Ka 770/18, LEX nr 2583212.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 28 września 2018 r., I ACa 232/18, Znaczenie deklaracji małżonka, winnego rozkładu pożycia małżeńskiego, o chęci przyczyniania się do wychowania dzieci, dla przyznania mu pełnej władzy rodzicielskiej, LEX nr 2615873.
- Wyrok Sądu Rejonowego w Tczewie z dnia 18 stycznia 2018 r., III RC 226/17, LEX nr 2507857.

- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 11 kwietnia 2017 r., V SA/GI 976/16, Definicja terminu „rodzina”, LEX nr 2281784.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 16 listopada 2017 r., V ACa 210/17, Więzy rodzinne jako dobro osobiste podlegające ochronie, LEX nr 2432016.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 7 grudnia 2017 r., V ACa 200/17, Poczucie więzi rodzinnych między rodzicami a dziećmi, LEX nr 2436622.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 16 listopada 2017 r., II AKa 348/17.
- Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z dnia 11 kwietnia 2017 r., IV SA/GI 976/16, Definicja terminu „rodzina”, LEX nr 2281784.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2016 r., III CSK 217/15, Szczególna więź emocjonalna między członkami rodziny jako dobro osobiste, LEX nr 2056881.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 10 marca 2016 r., I ACa 1018/15, Mierniki oceny naruszenia dóbr osobistych, LEX nr 2020039.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 3 marca 2016 r., II AKa 1/16, Znęcanie się a zachowania obronne pokrzywdzonego, LEX nr 2025618.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 18 stycznia 2016 r., VI ACa 1405/14, Więzy rodzinna jako dobro osobiste. Zadośćuczynienie pieniężne na rzecz rodziców upośledzonego dziecka, OSP 2017/4/42.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 11 września 2014 r., II AKa 121/14.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 lutego 2003 r., IV KKN 312/99, LEX nr 77436.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 czerwca 1990 r., V KRN 96/90, OSP 1992/4/78.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 października 1969 r., III CRN 350/69, OSNPG 1970, nr 2, poz. 15.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 23 maja 2017 r., III KK 157/17, Znęcanie się w zamiarze ewentualnym, LEX nr 2329441.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2016 r., II CA 1/16, OSNC 2017/7-8/90.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2015 r., I KZP 1/15
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 czerwca 1997 r., III CKN 122/97, Pozbawienie władzy rodzicielskiej z powodu rażącego zaniedbania obowiązków względem dziecka, LEX nr 1402785.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 października 2007 r., IV KK 274/07, LEX nr 322855.
- Postanowienie Sądu Rejonowego dla miasta stołecznego w Warszawie z dnia 15 stycznia 2019 r., VI Nsm 1335/18, LEX nr 2612115.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1976 r. w sprawie prawnokarnej ochrony rodziny, VI KZP 13/75, OSNKW 1976/7-8/86.
- Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 1952 r., C 487/52, LEX nr 1634383.
- Analiza akt sądowych – Sąd Rejonowy w Olsztynie, sygn. II K 348/12.
- Analiza akt sądowych – Sąd Rejonowy w Olsztynie, sygn. II K 608/12.
- Analiza akt sądowych – Sąd Rejonowy w Olsztynie, sygn. VII K115/12.